

Г.Ф. Білоклицька, Г.В. Погребняк

Вплив дієтичних раціонів харчування на стан альвеолярної кістки у самиць щурів різного віку після оваріоектомії

В эксперименте на самках крыс разного возраста после овариоэктомии была установлена необходимость дифференцированного включения в сбалансированный диетический рацион питания комплексов минеральных соединений "Вита" №1 и №2 (по 300 мг/кг) с повышенным содержанием кальция, в зависимости от возраста животных, с целью предотвращения процессов резорбции альвеолярной кости. Показано, что обычный, сбалансированный по содержанию кальция (до 70 мг/кг) диетический рацион питания не предотвращает процесс резорбции альвеолярной кости. Дополнительное введение в диетический рацион питания соединений кальция из расчета 20 мг/кг, содержащихся в минеральном комплексе "Вита" №2, предотвращает резорбтивные процессы в альвеолярной кости у самок крыс репродуктивного возраста после овариоэктомии. У крыс в климактерическом возрасте после овариоэктомии достаточно дополнительного введения комплекса минеральных соединений "Вита" №1.

ВСТУП

Найбільш розповсюдженими та тяжкими серед генералізованих захворювань пародонта є пародонтит і пародонтоз. Тканини пародонта, в зв'язку з їх функціональними особливостями, водночас з місцевими факторами значною мірою піддаються впливу загальних процесів у організмі, а саме при порушеннях у статевій гормональній системі [7,13,24].

Процеси кісткового метаболізму проходять за допомогою системних гормонів, серед яких естрогени мають найбільш виражений антирезорбтивний ефект [20]. Виявлення на остеобластоподібних клітинах в альвеолярній кістці специфічних високоафінних рецепторів свідчить про пряму дію естрогенів на кісткову тканину щелеп [9, 15,19].

Відома роль порушень мінерального обміну в розвитку генералізованого пародон-

титу [7,14,28,31]. Альвеолярну кістку можна віднести до найбільш функціонально та метаболічно активної [3,18,27,29]. Розвиток у ній резорбтивних процесів значною мірою зумовлений порушеннями регуляції метаболізму кальцію, дефіцитом мікроелементів та антиоксидантів, вітаміну Д₃ [2,4,7,13,23]. На фоні дефіциту естрогенів підвищується резорбція кісткової тканини, порушується гомеостаз кальцію, що визнається нині початковим розвитку захворювань кісткової тканини скелета, зокрема щелепних кісток [10,22]. Експериментально обґрунтовано, що мінеральна щільність кісткової тканини нижніх щелеп щурів після оваріоектомії, яких утримували на звичайній дієті, вища, ніж у щурів, які перебували на дієті з дефіцитом кальцію [31].

У разі нестачі статевих стероїдів виникає генералізований пародонтит. Для регуляції процесів метаболізму кальцію,

мікроелементів у альвеолярній кістці та для лікування і профілактики пародонтологічних захворювань пропонуються різні остеотропні препарати та харчові добавки, основною складовою яких є сполуки кальцію. Вони забезпечують корекцію порушень структурно-функціонального стану, метаболізму альвеолярної кістки та кісткової тканини в цілому. З метою поліпшення стану пародонта та білково-мінерального обміну в альвеолярній кістці в дієтичному харчуванні використовувався біологічно активна добавка “Космол” [10]; вітамін Д₃ та його активні метаболіти, які є компонентами гормональної системи, котра регулює фосфорно-кальцієвий гомеостаз [15]; харчові добавки у вигляді осейн-гідроксиапатитних сполук і карбонату кальцію [21,25,26,30]; мікрофолін-форте в комплексі з вітаміном Е, кальцій гліцерофосфатом, вітафтором і харчовою добавкою “Полісол” [1]. Для місцевого лікування патології пародонта на фоні нестачі статевих стероїдів у жінок було запропоновано багатокomпонентні пасти з полімінеролом [1].

Проте науковцями розглядається можливість впливу мінеральних сполук без додаткового вмісту кальцію на тканини пародонта, а саме на альвеолярну кістку, в комплексному лікуванні хворих на генералізований пародонтит [2,3,5,6,12,16,17]. Отримані дані показали, що введення до дієтичного раціону харчування деяких комплексів мікро- та макроелементів запобігають резорбтивним процесам в альвеолярній кістці та порушенню метаболізму кісткової тканини [5,6,12,16]. У зв'язку з цим виникає зацікавленість у дослідженні стану альвеолярної кістки самиць щурів після оваріоектомії і визначенні профілактичної та лікувальної цінності зазначених дієтичних раціонів харчування, до складу яких входять різні мінеральні комплекси.

МЕТОДИКА

Дослідження проводили протягом 2 міс на 60 безпорідних самицях щурів. Тварин залежно від раціонів харчування розподілили на 3 групи по 16 щурів у кожній. До I групи входили щури репродуктивного віку (5 міс) масою $160 \text{ г} \pm 7 \text{ г}$ і щури клімактеричного віку (18 міс) масою $210 \text{ г} \pm 9 \text{ г}$ (по 8 тварин), яким проводили оваріоектомію і після адаптаційного періоду (30 діб) утримували на збалансованому (70 мг/кг кальцію) раціоні віварію [8] до закінчення експерименту. До II групи входили щури репродуктивного та клімактеричного віку (по 8 тварин), яким після оваріоектомії додатково до збалансованого харчування вводили мінеральний комплекс “Віта” №1 із розрахунку 300 мг/кг [12]. До III групи входили щури репродуктивного та клімактеричного віку (по 8 тварин), яким після оваріоектомії до збалансованого харчування додавали мінеральний комплекс “Віта” №2 в аналогічній дозі з додатковим вмістом фосфорнокислого однозаміщеного кальцію (20 мг/кг). Контрольну групу склали 12 неоперованих щурів (по 6 тварин віком 5 і 18 міс), яких утримували на збалансованому за вмістом кальцію (70 мг/кг) раціоні віварію протягом усього часу дослідження. На 60-ту добу експерименту під ефірним наркозом щурів декапітували та відбирали для дослідження нижні щелепи. Стан кісткової тканини оцінювали за ступенем резорбції альвеолярної кістки (по абсолютному оголенню коренів зубів) [16]. Цифрові результати статистично обробляли з використанням критерію t Стьюдента.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

У результаті проведених експериментальних досліджень встановлено, що у самиць щурів після оваріоектомії виникає резорбція альвеолярної кістки, яка залежить від віку тварин. Резорбтивні процеси в аль-

веолярній кістці у щурів 5 міс проходять більш інтенсивно, ніж у щурів віком 18 міс (рис.1). У контрольних щурів віком 5 міс змін в альвеолярній кістці не виявлено, а у 18-місячних щурів спостерігалися резорбтивні процеси в альвеолярній кістці (рис.2).

У щурів віком 5 міс після оваріоектомії порівняно з контрольними тваринами виявлено виражену резорбцію альвеолярної кістки (див.рис.1). Достовірне збільшення резорбції ($P<0,05$) найбільш чітко відмічається в ділянці 2-го та 3-го молярів. У 18-місячних щурів після оваріоектомії резорбтивні процеси в альвеолярній кістці також виражені, але показники ступеня резорбції знижуються порівняно з показниками у 5-місячних щурів після оваріоектомії (див.рис.1). На нашу думку, резорбтивні процеси у щурів клімактеричного віку, які перенесли оваріоектомію та утримувалися на збалансованому за вмістом кальцію та інших мінеральних речовин раціоні харчування, пов'язані з попередніми інволютивними процесами в яєчниках. Тому можна говорити, що резорбція альвеолярної кістки після оваріоектомії залежить також від раціону харчування тварин. Звичайний вміст кальцію

(70 мг/кг) та інших мінеральних речовин у збалансованому раціоні харчування у експериментальних тварин після оваріоектомії не впливає на резорбцію альвеолярної кістки. Видалення яєчників менше впливає на ступінь резорбції у щурів клімактеричного віку, ніж у щурів репродуктивного віку, які не мали вікових змін яєчників (див.рис.1).

Введення до дієтичного раціону харчування щурів мінеральних комплексів "Віта" №1 і №2, додатково збагаченого кальцієм, у щурів різного віку після оваріоектомії дає позитивний ефект, про що свідчить достовірне зменшення ступеня резорбції ($P<0,05$) альвеолярної кістки (рис.3,4). У щурів II групи віком 5 міс порівняно з щурами I групи аналогічного віку відмічається зменшення ступеня резорбції альвеолярної кістки. Це свідчить про те, що додаткове введення до збалансованого раціону харчування тварин мінерального комплексу "Віта" №1 ефективно щодо зменшення ступеня резорбції альвеолярної кістки у щурів репродуктивного віку після кастрації. У щурів III групи віком 5 міс ступінь резорбції альвеолярної кістки також зменшується порівняно з щурами I групи цього ж віку.

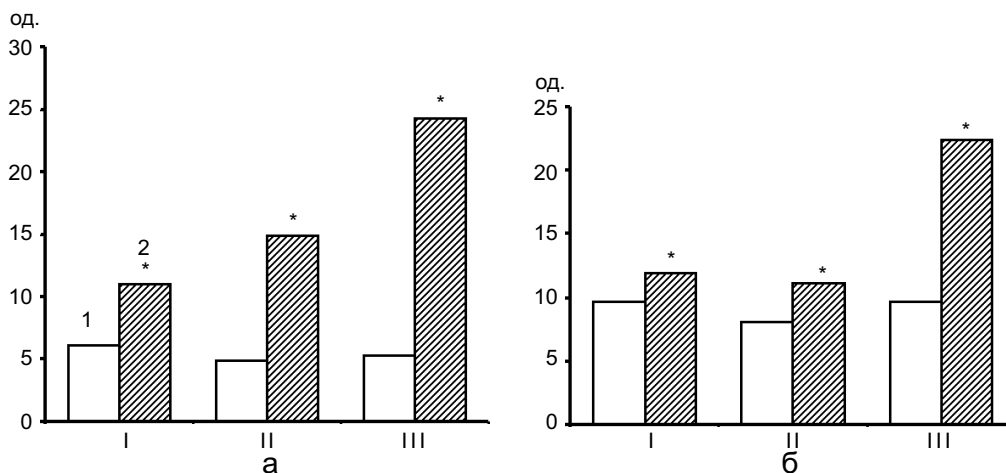

Рис. 1. Резорбція альвеолярної кістки у самиць щурів віком 5 міс (а) і 18 міс (б) після оваріоектомії при збалансованому раціоні харчування: 1 – контроль, 2 – дослід; I – 1-й моляр, II – 2-й моляр, III – 3-й моляр. * $P<0,05$ порівняно з контролем.

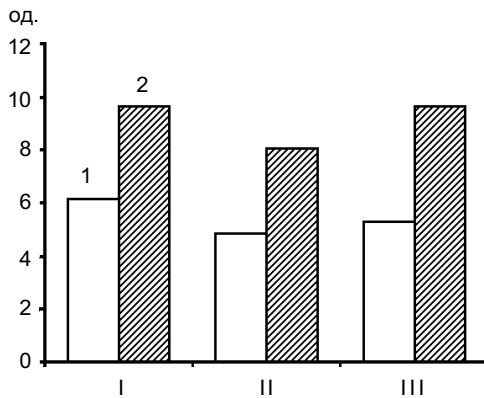

Рис. 2. Стан альвеолярної кістки самиць щурів контрольної групи різного віку при збалансованому раціоні харчування: 1 – 5 міс, 2 – 18 міс; I – 1-й моляр, II – 2-й моляр, III – 3-й моляр.

Додаткове введення до збалансованого раціону харчування тварин мінерального комплексу “Віта” №2 має більш виражену дію ($P < 0,05$) на кісткову тканину (див. рис.3). Отже, для зменшення ступеня резорбції альвеолярної кістки у самиць щурів репродуктивного віку після оваріоектомії необхідно обов’язково вводити до збалансованого раціону харчування

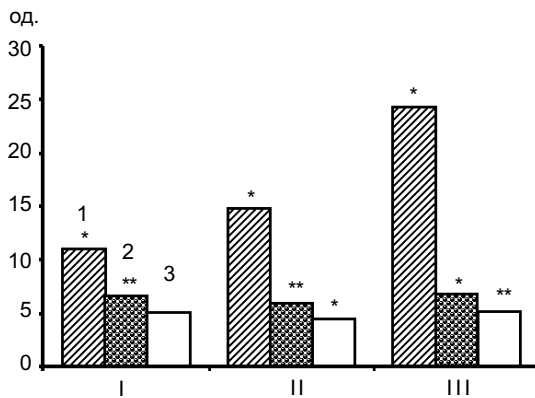

Рис.3. Вплив дієтичних раціонів харчування на резорбцію альвеолярної кістки у самиць щурів репродуктивного віку (5 міс) після оваріоектомії: 1 – звичайний збалансований раціон; 2 – дієтичний раціон з додатковим введенням мінерального комплексу “Віта” №1; 3 – дієтичний раціон з додатковим введенням мінерального комплексу “Віта” №2 з підвищеним вмістом кальцію.

Примітка. Тут і на рис. 4 * $P < 0,05$ порівняно з контрольною групою; ** $P < 0,05$ порівняно з I групою (звичайний збалансований раціон).

саме мінеральний комплекс “Віта” №2, додатково збагачений кальцієм.

У щурів II і III групи віком 18 міс порівняно з щурами I групи клімактеричного віку відмічається достовірно зменшення ($P < 0,05$) ступеня резорбції альвеолярної кістки, але ці значення у щурів II групи нижчі, ніж у щурів III групи, тому мінеральний комплекс “Віта” №1 в збалансованому раціоні харчування у кастрованих самиць щурів клімактеричного віку є необхідним і більш ефективним при використанні з метою зменшення резорбтивних процесів у альвеолярній кістці, ніж мінеральний комплекс “Віта” №2, збагачений кальцієм (рис.4).

ВИСНОВКИ

1. Резорбтивні процеси, які виникають у тварин після оваріоектомії, залежать від їх віку та введення до збалансованих раціонів харчування різної кількості сполук кальцію.

2. Звичайний, збалансований за вмістом кальцію (70 мг/кг), дієтичний раціон харчування не запобігає розвитку резорбції альвеолярної кістки у самиць щурів після оваріоектомії.

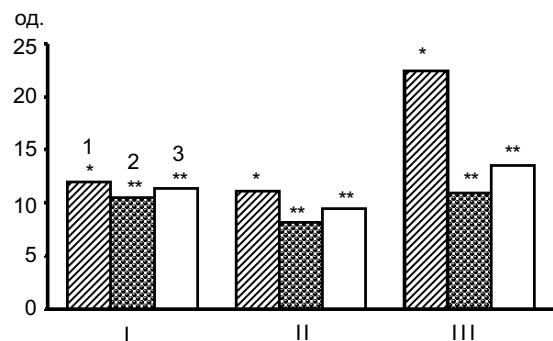

Рис. 4. Вплив дієтичних раціонів харчування на резорбцію альвеолярної кістки у самиць щурів клімактеричного віку (18 міс) після оваріоектомії: 1 – звичайний збалансований раціон; 2 – дієтичний раціон з додатковим введенням мінерального комплексу “Віта” №1; 3 – дієтичний раціон з додатковим введенням мінерального комплексу “Віта” №2 з підвищеним вмістом кальцію.

3. Додавання до збалансованого раціону кастрованих самиць шурів різного віку мінеральних комплексів “Vita” №1 (300мг/кг) та “Vita” №2 такого самого вмісту, додатково збагаченого кальцієм (20 мг/кг), призводить до достовірного зменшення резорбції альвеолярної кістки, що вказує на їх можливість лікувально-профілактичну цінність при розвитку патології пародонта.

4. Для запобігання резорбції альвеолярної кістки у самиць шурів репродуктивного віку (5 міс) після оваріоектомії слід використовувати звичайний дієтичний раціон з вмістом кальцію (70 мг/кг) з обов'язковим введенням мінерального комплексу “Vita” №2 (300 мг/кг), додатково збагаченого кальцієм (20 мг/кг).

5. Самицями шурів клімактеричного віку (18 міс) достатньо вводити до звичайного за вмістом кальцію дієтичного раціону лише мінеральний комплекс “Vita” №1 (300 мг/кг).

G. F. Beloclitskaya, A. V. Pogrebnyak

INFLUENCE OF DIET ON ALVEOLAR BONE IN FEMALE RATS OF DIFFERENT AGE AFTER OVARIECTOMY

In experiments on female rats of different age after ovariectomy we have determined that mineral compound complexes “Vita” №1 (300 mg/kg) and “Vita” №2 (300 mg/kg) with an increased content of calcium (20 mg/kg) were important to be included into a balanced diet of ovariectomized rats of different age to prevent resorption of alveolar bone. Usual diet balanced on calcium (up to 70 mg/kg) was not enough to prevent resorption of that bone. In female rats of reproductive age it became possible only after using an additional compulsory diet, enriched with calcium (20 mg/kg) (complex “Vita” №2). In rats of climacteric age after ovariectomy an addition of ‘Vita N 1’ was enough to get good results.

Kiev Medical Academy of Postgraduate Education

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бакшутова Н.О. Клініка, діагностика та лікування захворювань тканин пародонту у жінок зі зниженою функцією гонад: Автореф. дис.... канд. мед. наук. – К., 2000. – 20 с.
2. Білоклицька Г.Ф., Пахомова В.О., Мельничук Д.О. та ін. Нові можливості корекції метаболічного ацидозу за умов експериментального пародонтиту // Фізіол. журн. – 2000. – 46, №5. – С.77 – 82.
3. Білоклицька Г.Ф., Петі А.О. Вплив комплексу макро- та мікроелементів на ступінь атрофії альвеолярних паростків щелеп при експериментальному пародонтиті : Зб. наук. праць співробітників КМАПО. – 2001. – Вип. 10. – Кн.2. – С.577 – 582.
4. Белоклицкая Г.Ф. Возможности антиоксидантной коррекции перекисного окисления липидов при заболеваниях пародонта разной тяжести // Совр. стоматология. – 2000. – №1(9). – С.38 – 41.
5. Белоклицкая Г.Ф. Клинико-патогенетическое обоснование дифференцированной фармакотерапии генерализованного пародонтита (клинико-лабораторное исследование) : Автореф. дис. ...д-ра мед.наук. – К., 1996. – 32 с.
6. Белоклицкая Г.Ф., Пахомова В.А. Патогенетическое обоснование применения нового препарата намацит в комплексном лечении больных пародонтитом // Вестн. стоматологии. – 1994. – С.3 – 6.
7. Вишняк Г.Н. Генерализованные заболевания пародонта (пародонтоз, пародонтит). – К., 1999. – 216 с.
8. Западнюк И.П., Западнюк В.И., Захария Е.А. Лабораторные животные. Разведение, содержание, использование в эксперименте. – К.: Вища школа, 1974. – 304 с.
9. Копейкин В.Н., Кушлинский Н.Е., Семенов И.Ю. и др. Рецепторы эстрогенов в тканях маргинального пародонта у больных хроническим генерализованным пародонтитом // Стоматология. – 1995. – №4. – С.13 – 14.
10. Мазур І.П. Клінічне та експериментальне обґрунтування застосування “Космолу” в комплексному лікуванні захворювань пародонту у осіб різного віку і статі : Автореф. дис. ...канд.мед.наук. – К., 1996. – 18 с.
11. Маличенко С.Б. Дисметаболический постменопаузальный синдром: клиника, диагностика, лечение: Автореф. дис. ... д-ра мед.наук. – М., 1998. – 31 с.
12. Минеральный концентрат “ВИТА” для приготовления воды искусственно-минерализованой и доминерализованой лечебно-профилактической “АКВАВИТА”: ТУ У 00363493-001-97 / Мельничук Д.А., Циприян В.И., Пахомова В.А., Белоклицкая Г.Ф. и др. – Утв. МОЗ Украины 13.03.97., №5.08.07/400.
13. Нагорна В.Ф., Григор'єва Н.В. Профілактика порушень кальцієвого обміну після хірургічної кастрації в пременопаузальному віці // Пробл.остеології. – 2000. – 1, №1. – С. 45 – 50.
14. Нейко Н.В. Особливості перебігу генерализованого пародонтиту у хворих на ревматоїдний артрит: вплив структурно-функціонального стану кісткової тканини : Автореф. дис....канд.мед.наук. – Полтава, 2000. – 18 с.

15. Олійник В.А., Поворознюк В.В., Терехова Г.М. Вторинний остеопороз при ендокринній патології // Пробл. остеології. – 1998. – 1, №1. – С. 51 – 58.
16. Пахомова В.А. Роль метаболічного ацидоза в патогенезі пародонтиту і пути його корекції: Автореф. дис. ... д-ра мед. наук. – К., 1992. – 51 с.
17. Пахомова В.О., Пахомова О.О., Бондаренко О.І. Регуляторні механізми альтернативних метаболічних реакцій кісткової тканини в умовах незбалансованого харчування. – В кн.: Тези доп. 12 з'їзду Укр. фізіол. т-ва ім. І.П. Павлова. – Львів, 1986. – С. 314.
18. Сакманський О.И. Изофлавоны и кальцификация тканей // Успехи физиол. науки. – 2000. – 33 (2). – С.83 – 94.
19. Сметник В.П., Тумилович Л.Г. Неоперативная гинекология. – С.Пб.: Сотис, 1995. – 223 с.
20. Татарчук Т.Ф., Регеда С.И. Половые стероидные гормоны в лечении и профилактике остеопороза у женщин // Пробл. остеологии. – 1999. – 2, №3. – С. 106 – 108.
21. Ульянич Н.В., Поворознюк В.В. Гідроксиапатит та його використання в медицині // Там само. – 1999. – №4. – С.71 – 74.
22. Федірко Н.В., Клевещ М.Ю. Вплив еозину У та ортованадату на базальну секрецію та стаціонарний вихід кальцію у секреторні клітини ендокринних залоз // Фізіол. журн. – 2000. – 46, №5. – С.3 – 8.
23. Фліс О.В. Магнітотерапія та альфакальцидол у комплексному лікуванні генералізованого пародонтиту: Автореф. дис. ... канд. мед. наук. – К., 2000. – 20 с.
24. Юрєнева С.В., Сметник В.П. Состояние костной ткани у женщин в репродуктивном возрасте в разных периодах после овариэктомии // Акушерство, гинекология. – 1995. – №3. – С.41 – 44.
25. Civitelli R., Pilgram T.K. at all. Alveolar and postcranial bone density in postmenopausal women receiving hormone/ estrogen replacement therapy: a randomized, double-blind, placebo-controlled trial // Arch. Intern. Med. – 2002. – 162 (12). – P. 1409 – 1415.
26. Feenstra L., de Croo K. Bioceramics of Calcium phosphate. – Boca Raton (Fla) JCRC: Press, 1983. – 132 p.
27. Genco R.I., Grossi S.G. Is estrogen deficiency a risk factor for periodontal disease? // Compend. Contin. Educ. Dent. Suppl. – 1998. – 22. – P.23 – 29.
28. Johanson R.B., Gilbert J.A., Cooper R.C. at al. Effect of estrogen deficiency on skeletal and alveolar bone density in sheep // J. Periodontol. – 2002. – 73 (4). – P.383 – 391.
29. Kawamoto S., Ejivi S., Nagaoka E. at al. Effects of oestrogen deficiency on osteoclastogenesis in the rat periodontium // Arch. Oral Biol. – 2002. – 47 (1). – P.67 – 73.
30. Lorenc R.S., Horszowski K. at al. Efficacy and safety of ossein-hydroxyapatite complex 800 mg tablets and 3200 mg sachets versus calcium carbonate in osteoporotic postmenopausal women // Ost. Int. – 1998. – 8. – P.102.
31. Moriya Y., Ito K., Murais S. Effects of experimental osteoporosis on alveolar bone loss in rats // J. Oral Sci. – 1998. – 40 (4). – P. 171 – 175.

*Київ. мед. академія післядиплом. освіти
ім. П.Л. Шупика*